

שנה רביעית

ברקאי

הכזה יהיה צום אבחרו

אילו מעשים אנו מצווים לעשות ביום הכיפורים? למה המעשים הללו אמורים להוביל?

וידבר ה' אל משה לאמר: אך בעשור לה' השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם וענייתם את נפשתיכם והקרבתם אשה (קרבן) לה': וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' א-להיכם: (ויקרא פרק כג, כו-כח)

זהו צום אבחרו

(ב) ודעת דרכי יחפצון - הפצים לשאול הוראות להכמים כאילו רוצים לקיימם: (הש"י)

(ג) הן ביום צומכם - ואיך אראה צומכם ו(הלא) אינו כי אם למריבה, כי ביום התענית יאספו העם ויראה אדם בעל חובו וישאל ממנו הפצו כלומר חובו כי (כאשר) ימצאנו ביום התענית, ואם לא יתן ינגוש אותו (ירדה בו) וידחקנו עד שיתן וגם יכנו באגרוף רשע אם יענה לו שלא כרצונו הנה כי אין צומכם לאל כי אם לצורכיכם: (ירמיהו**)

(ד) הן לריב ומצה תצומו. האסיפה שתתקבצו לשם ה' היא עליכם כנגישה ועול, אבל אם תצומו ותתאספו לריב ולמצה, או בעת שתתאספו להכות באגרוף רשע, הצום והאסיפה הוזה תעשו בלב שלם ונפש הפצה. ושיעור (פירוש) הכתוב, לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם, כ(ב)יום אשר לריב ולמצה תצומו. הצום שתצומו להשמיע במרום קולכם לתפלה אל ה' האסיפה הזאת לא תדמה כהאסיפה אשר לריב ולמצה תצומו כי האסיפה אשר תצומו ותתחברו לריב ולמצה תהיה כהפץ לב והצום להשמיע במרום קולכם הוא עליכם כנגישה: (מלבי"ם***)

(א) קרא בגרון אל תהשך (תפסיק) פשוף הרם קולך, והגד לעמי פשעם ולבית יעקב הטאתם: (ב) ואותי יום יום ידרשון ו(ל)דעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט א-להיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת א-להים יחפצון: (ג) למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע?

הן ביום צומכם תמצאו הפץ וכל עצביכם (חובותיכם) תנגשו (תתבעו): (ד) הן לריב ומצה (מריבה) תצומו ולהכות באגרוף רשע, לא תצומו כיום (כד) להשמיע במרום קולכם: (ה) הכזה יהיה צום אבחרו יום ענות (שמענה בו) אדם נפשו? הלקף (לכופף) באגמון (שיח גומא) ראשו וישק ואפר יציע (יפרוס) הלזה תקרא צום יום רצון לה'?

(ו) הלוא זה צום אבחרו פתח הרצבות (כבלי) רשע, החר אגדות (קשרי) מוטה (העול הנתון בצוואר העניים) ושלח רוצים הפשים (לחפשי), וכל מוטה תנתקו: (ז) הלוא פרם לרעב להמך ועניים מרודים תביא בית פי תראה ערם וכפיתו ומבשרך לא תתעלם: (ח) אז יבקע פשחך אורך וארכתך (רפואתך) מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאסף: (ישעיהו נח, א-n)

- מהי הבקשה של העם בפסוק ב? מה הבעיה בה?
- מהי טענת העם בפסוק ג? כלפי הקב"ה? מהי תשובתו אליהם בפסוקים ג-ד? מה הבעיה בדרך בה הם צמים על פי רד"ק ועל פי המלבי"ם?
- מה כולל צום אמיתי לפי הפסוקים בישיעה? מה הוא לא כולל?

* רבי מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל וייזר (מלבי"ם) (אוקראינה, 1879-1809) היה רב יליד ווהלין, מפרשני המקרא והפוסקים האחרונים. פעל באימפריה הרוסית, ברוסיה וברומניה.

* רבי דוד בן יוסף קמחי (רד"ק) (צרפת, 1160-1235) היה ראשון, מגדולי פרשני המקרא והדקדקים של השפה העברית.

* רבי שלמה בן רבי יצחק ירחי (רש"י) (צרפת, 1105-1040) היה תלמיד חכם צרפתי נודע. נחשב לגדול מפרשי התנ"ך והתלמוד, ובונה בשם "פרשנדתא" (פרשן דתא - פרשן הדת).

לבוש מחייב

· "מדוע צמנו ולא תדע" – האם העם מקיים את מצוות הצום הכתובות בתורה? אם כן, מדוע טוען נגדו הנביא שאין זה צום אמיתי?
 · "הכזה יהיה צום אבחרהו" – מהו מוקד הצום על פי ישעיהו, קיום מצוות או תיקון מוסרי? ומה על פי הפסוקים בספר ויקרא? כיצד ניתן להסביר את הפער בין השניים?

· מדוע קיום מצוות במצב של שחיתות מוסרית הוא חסר משמעות? האם לא מדובר בשני תחומים נפרדים?
 · חכמים קבעו את הפסוקים בישיעיהו כהפטרה של יום הכיפורים. איזה מסר הם באו להעביר בכך?
 · "למה לי רוב זבחיכם" (ישעיהו א יא), "כי חסד הפצתי ולא זבח" (הושע ו י) – האם הנביאים שואפים להחליף את קיום המצוות, ה"פולחן", בתיקון חברתי? מה היחס הנכון בין המעשה הדתי לבין המעשה המוסרי על פי הנביאים? (עיינו בדף ההכחכות, מקורות 1-3)

אצל סבתא שושנה ז"ל לא היה ולו ספק ספיקא בעניין: הכיפה לא יכולה להטעות. אם היא נמצאת – אתה יכול להיות בטוח שמתחת לה נמצא אדם ישר ומוסרי (...). כשניסו לשכנע אותה שבני אדם הם בני אדם ושהובשי הכיפות או הקפוטות אינם טובים (או רעים) יותר מבחינה מוסרית משאר בני האדם, היא אטמה אוזניה ובחרה להמשיך ולהאמין שמי שאומר "ועשית הישר והטוב" חייב גם להתנהג תמיד באופן כזה. רבות השבתי עליה ועל דבקותה באמונה התמימה הזו כשנים האחרונות. שמחתי שהיא אינה בחיים כשהסתבר שאנשים אשר מכנים עצמם יהודים, כיפה לראשם וציצית לגופם, שרפו משפחה שלמה בשנתה, רצחו נערה טהורה במצעד הגאווה, עשקו את קופת הציבור וחמסו אדמות לא להם. אני כמעט משוכנע שהיא לא הייתה עומדת בזוועות כאלה, במיוחד כשחלקם נעשו לכאורה בשם האל (...).

לא שזה מפתיע. "שמעו שמעו והאזינו ארץ... שמעו דבר יהוה קציני סדם האזינו תורת אלהינו עם עמך, למה לי רב זבחיכם?" (ישעיהו א) שואל הנביא ישעיהו באחד הפרקים הכי מדויקים, הכי מהודקים והכי פוצעים שבתנך, "ובכפרשכם פפיקם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידכם דמים מלאו" ולא רק שהאל אינו שומע תפילות שנישאות על ידי עושי רע ומעוללי עוולות, אלא הוא גם יבוא איתם חשבון: "הקרב תאכלו... כי תקיו פאלה נבלת עלה ונגנה אשר מים אין לה". נשאלת השאלה מדוע כה מחמיר האל עם אלה שמקיימים את פולחניו יותר מאשר עם אחרים? הרי הם לא גרועים יותר מהורשי רע ועושי עוונות שאינם מקיימים את הפולחן (...).

שני טעמים עיקריים לכך. ראשית, הדת כשלעצמה היא כלי רב עוצמה. כמו שהוא עשוי להעביר על בני האדם כל טוב, כך הוא יכול – בתרגום מעוות – להביא את חלקם לחולל רע, רק משום אמונתם כי זה המעשה הדתי הנכון. כפי שניסה בשעתו הפיסיקאי זוכה פרס נובל, סטיבן ויינברג "עם הדת או בלעדיה, תמיד יהיו אנשים טובים שיעשו מעשים טובים ואנשים רעים שיעשו מעשים רעים. אבל כדי שאנשים טובים יעשו מעשים רעים, לכך יש צורך בדת". מכאן הזהירות היתרה שנדרשת. זהירות שמביאה להחמרה בעונש האל. טעם נוסף הוא הנראות של אותם חובשי כיפות עושי עוון. כשהם חוטאים – הטאם עלול להכתים את המאמינים כולם ולהפיל בפה אנשים תמים כמו סבתי עליה השלום, שהייתה לא רק צדקת גדולה אלא גם מאמינה אמיתית. מאמינה באל ובטוב בראוי.

(יובל אלבשן*, מתוך אתר 929, ישעיהו פרק א)

· מדוע סבתא שושנה לא האמינה שאנשים דתיים יכולים לעשות מעשים רעים?
 · מדוע עונשם של הללו גדול יותר אם עברו עבירה מוסרית, לפי יובל אלבשן?

· האם הדת הופכת את האדם ליותר מוסרי? האם יכול להיות שדווקא המחויבות הדתית עלולה לפגום ברגישות המוסרית? (עיינו גם במקור 4. בדף ההכחכות)
 · האם דת ומוסר בהכרח קשורים זה בזה, או שמא מדובר בשני תחומים נפרדים? (להרחבה עיינו במקורות 5-7. בדף ההכחכות)